

ANDRZEJ RADZIMIŃSKI
(Toruń)

MODEL AWANSU I KARIERY KOŚCIELNEJ
W ŚREDNIOWIECZNEJ POLSCE NA PODSTAWIE BADAŃ
DUCHOWIEŃSTWA KATEDRALNEGO W PŁOCKU

Wstęp

Od chwili napisania przez J. Kłoczowskiego artykułu na temat pochodzenia i dróg awansu kleru katolickiego w Polsce średniowiecznej, gdzie były postulowane także nowe badania środowisk kanonickich, historiografia polska nie wzbogaciła się o zbyt wiele opracowań syntetycznych¹. Badacze zajmujący się tą problematyką z takich czy innych przyczyn poprzestawali na krótkich opracowaniach analitycznych¹. Z kolei podejmowanie prób syntetycznego ujmowania problemów środowisk kanonickich nie zawsze prowadziło do omówienia spraw awansu i promocji w obrębie danej grupy kanonickiej. Przykładem może być np. praca K. Doli o wrocławskiej kapitule katedralnej, gdzie Autor omawiając tak ważne zagadnienia, jak: skład osobowy kapituły, pochodzenie tery-

¹ J. Kłoczowski, *Kler katolicki w Polsce średniowiecznej; problem pochodzenia i dróg awansu*, „Kwart. Hist.”, 1981, s. 923-938; K. Dola, *Wrocławska kapituła katedralna w XV w.*, Lublin 1983; J. Jaskulski, *Skład osobowy kapituły katedralnej poznańskiej w I poł. XV w.* (maszynopis pracy magisterskiej, UAM Poznań); A. Radziwiński, *Kapituła katedralna płocka w XIV i I poł. XV w.*, Toruń 1987 (maszynopis pracy doktorskiej, UMK Toruń); K. Ożóg, *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV w. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Wrocław 1987 (praca ta zawiera jedynie wykazy prałatów i kanoników krakowskich, o których wiadomo, iż posiadali wykształcenie uniwersyteckie lub na niższym poziomie). Wcześniej wydane, bądź opracowane w maszynopisach prace syntetyczne wymieniam w artykule pt. *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej w Płocku w XIV w.* w: *Genealogia. Kręgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, Toruń 1989, s. 179-203.

¹ Środowisko kapituły katedralnej krakowskiej omawiają: B. Przybyszewski, *Kapituła Krakowska za kanonikatu Jana Długosza (1436-1480)*, w: *Długossiana*, Warszawa 1980, s. 25-80; J. Wolny, *Krakowskie środowisko katedralne w czasach Jana Długosza (1431-1480)*, w: *Ibid.*, s. 85-107 — cytuję oba artykuły, gdyż J. Kłoczowski, op. cit. nie uwzględnił ich w swoim omówieniu. Prace te zawierają spore braki, jeżeli chodzi o wykorzystanie tzw. Tek Rzymskich z Biblioteki PAN w Krakowie. Bez znajomości i odpowiedniego spożytkowania tych materiałów źródłowych trudno mówić o pełnym opracowaniu jakiegokolwiek środowiska kościelnego w Polsce średniowiecznej. Ta uwaga dotyczy także pracy K. Doli, op. cit. Na marginesie badań nad kapitułą katedralną płocką opublikowałem lub oddałem do druku następujące artykuły: *Kanonicy płockcy w świetle zeznań na procesie polsko-krzyżackim w Warszawie w 1339 r.*, „Studia Płockie”, t. 13, 1985, s. 132-148; *Prepozyci kapituły katedralnej płockiej w XIV w.*, *ibid.*, t. 14, 1986, s. 144-158; *Dotęgowie w kapitule katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w.*, *ibid.*, t. 16 (w druku); *Duces w kapitule katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w.*, *ibid.*, t. 17 (w druku); *Prepozyci kolegiaty św. Michała w Płocku w XIV i na początku XV w.*, *ibid.*, t. 17 (w druku); *Działalność i kariery archidiaconów dobrzyńskich w XIV i I poł. XV w.*, „Ziemia dobrzyńska” (w druku).

torialne i społeczne oraz narodowościowe, a także poziom intelektualny, nie wyciągnął zbyt wielu wniosków dotyczących problemu awansu i promocji w kapitule wrocławskiej³. A jest to zagadnienie niezwykle ważne dla pełnego poznania funkcjonowania konkretnych korporacji kanonicznych. Brak bowiem znajomości zasad awansu, czynników mających nań wpływ oraz ich zmian w okresie tzw. długiego trwania zubaża naszą wiedzę o funkcjonowaniu poszczególnych środowisk kościelnych. Wiadomo przy tym, iż środowiska te są i tak stosunkowo najslabiej rozpoznane, jeżeli chodzi o elity władzy i elity intelektualne w Polsce średniowiecznej. Dlatego też wykorzystując wyniki swoich badań nad płockim środowiskiem kościelnym (głównie katedralnym, ale częściowo także i kolegiackim) chciałbym podjąć próbę naszkicowania modelu awansu i kariery w kapitule katedralnej płockiej na przestrzeni XIV i 1. połowie XV w.⁴

Należy wobec tego ustalić, jakie czynniki miały wpływ na karierę i awans w ramach kolegium kanonicznego w Płocku, zwłaszcza grupy prałatów, oraz jak zmieniały się te zasady w interesującym mnie okresie. Wydaje mi się, iż należy omówić następujące zagadnienia:

- I. Wiek prałatów obejmujących pierwszy urząd w kapitule
- II. Pochodzenie terytorialne
- III. Przynależność rodowa
- IV. Studia i wykształcenie
- V. Kumulacja beneficjów — działalność w Płocku punktem wyjścia do kariery kościelnej?
- VI. Ciągi awansów w kapitule płockiej w XIV i 1. połowie XV w. — tendencje i prawidłowości.

Swoje rozważania rozpocznę jednak od ogólnej charakterystyki środowiska kapitulnego w Płocku w badanym okresie.

Prałaci. W kapitule płockiej od początku XIV do połowy XV w. prałatury piastowało 80 osób. Natomiast 8 osób otrzymało prowizję papieską na konkretne urzędy, jednak nie objęli oni ani tych, ani innych prałatur w kapitule. Od końca XIII do połowy XIV w. w kapitule występowało 21 prałatów (26^{0/0} wszystkich prałatów płockich działających w interesującym mnie okresie). Od połowy do końca XIV w. liczba prałatów kształtowała się podobnie i wynosiła 22 (28^{0/0}). Z kolei od początku do połowy XV w. można zauważyć znaczny wzrost liczby prałatów (przy czym liczba prałatur pozostała w zasadzie nie zmieniona od pierwszej połowy XIV w. i wynosiła 8)⁵ — występowało ich wówczas 37 (46^{0/0}). Wnio-

³ K. Dola, op. cit., s. 29-33.

⁴ Jest to tym bardziej celowe, iż wspomniana wyżej praca o kapitule katedralnej płockiej w XIV i 1. poł. XV w. nie może znaleźć wydawcy i niewykluczone, iż wiele jej ustaleń nie wejdzie do obiegu naukowego.

⁵ Dopiero w 1443 r. została ustanowiona 9 prałatura — archidiacon pultuski. Piastowała ten urząd w 1. poł. XV w. tylko jedna osoba — Tomasz z Książa. Z tytułem archidiacona pultuskiego wystąpił on po raz pierwszy w aktach z posiedze-

sek jest oczywisty — w XIV w., zwłaszcza w pierwszej jego połowie, obserwujemy jeszcze stosunkowo częste awanse poszczególnych prałatów z urzędu na urząd w kapitule plockiej. W pierwszej połowie XV w. takie awanse — o czym szczegółowo piszę w punkcie VI — są rzadkością. Świadczy to o tym, iż nastąpiła znaczna stabilizacja w obsadzie prałatur, tj. osoba, która raz uzyskała dany urząd, piastowała go — w większości przypadków — do śmierci. Liczby te mogą także wskazywać, iż w XIV w. kapituła stanowiła jak gdyby bardziej zamkniętą korporację, w której wyższe prałatury obejmowało się z reguły po wcześniejszym piastowaniu niższych stanowisk (np. Maciej h. Leszczyc działający w tym okresie piastował kolejno: kustodię, kantorię i archidiakoniat plocki, Stefan z Kościelca h. Leszczyc był zaś archidiakonem plockim, scholastykiem i prepozytem)¹. Natomiast w 1. poł. XV w. nawet najwyższe urzędy obejmowały osoby, które nie zaznaczyły się dotychczasową działalnością na urzędach w kapitule (np. Dzierśław s. Mściława z Główczyzna h. Awdaniec czy Sasin s. Sasina z Trębek h. Prawdzic, których pierwszym urzędem była — najwyższa w hierarchii — prepozytura)².

Kanonicy. Do grupy kanoników zaliczam osoby, które w kapitule plockiej posiadały tylko kanonię i nie objęły żadnej prałatury. Dla XIV i 1. poł. XV w. znanych jest 219 takich osób, natomiast 6 osób otrzymało prowizję papieską na kanonię plocką, nie wiadomo jednak, czy objęły to beneficjum. W liczbie 219 osób mieszczą się zarówno takie, które piastowały kanonie prebendalne, jak i gracialne (tylko 8 osób — 3 w 2. poł. XIV w. i 5 w 1. poł. XV w.). Z grupy 219 kanoników plockich w 1. poł. XIV w. wystąpiło 43 (20%), w 2. poł. XIV i 1. poł. XV w. po 88 (po 40%)³.

I. Wiek prałatów obejmujących pierwszy urząd w kapitule

Dla rozwiązania tego problemu konieczne jest ustalenie precyzyjnej daty urodzenia danego prałata. W większości przypadków nie jest to jed-

nia kapituły plockiej z 2 II 1444 r. Archiwum Diecezjalne Płockie (dalej: ADP), Wypisy W. Mąkowskiego z akt kapituły plockiej z lat 1437-1445 (dalej: Rkp. Mąk), nr 190.

¹ Ich pełne biogramy zob. A. Radziwiński, *Kanonicy plockcy*, s. 134-138. Uzupełniam tutaj jedynie przynależność Macieja do rodu Leszczyców.

² Dzierśław objął prepozyturę plocką między 29 I 1405 a 10 IX 1406 r. po śmierci Arnolda s. Jakuba z Gromadzyzna. Zmarł zaś między 15 I a 10 XII 1418 r. — w tym czasie prepozytem plockim został Sasin, który zmarł między 5 II 1430 a 9 IV 1431 r. Biblioteka PAN w Krakowie, Materiały Kłodzińskiego dla pontyfikatu Innocentego VII i Grzegorza XII (dalej: TR, 8494), t. 1, nr 76, Ibid., Regesty suplik Marcina V (1417-1431) (dalej: TR, 8471), s. 20; Ibid., Regesty Laterańskie Marcina V, s. 45; Ibid., Księgi annat z lat 1421-1530 (dalej: TR, t. 39), s. 185, ADP, perg. nr 153, 206.

³ Do 1 poł. XIV w. zaliczyłem kanoników, którzy rozpoczęli działalność w tym okresie, a zakończyli w 2. poł. XIV w. Do 2. poł. XIV w. należą osoby, które w tym czasie rozpoczęły działalność, lecz zakończyły ją dopiero w 1. poł. XV w. Do grona osób działających w 1. poł. XV w. zaliczyłem również takich kanoników, którzy zakończyli karierę w Płocku w 2. poł. XV w.

nak możliwe ze względu na brak odpowiednich informacji źródłowych⁹. Można natomiast ustalić przybliżony czas urodzenia poszczególnych prałatów, zwłaszcza osób, których kariera jest znana stosunkowo dokładnie. Konieczne jest jednak przyjęcie kilku założeń. Po pierwsze, można w przybliżeniu określić rok urodzenia danego prałata, jeżeli dokładnie została odtworzona jego działalność. Po drugie, wiadomo, iż aby uzyskać kanonię w kapitule — mimo iż prawo powszechne tego wyraźnie nie stanowiło — trzeba było mieć przynajmniej około 16 lat¹⁰. Natomiast osoby, które swoją działalność rozpoczynały od studiów uniwersyteckich, musiały także mieć ok. 15 lat. Uwzględniając te kryteria, udało się ustalić przybliżony wiek, w jakim było 43 prałatów, obejmujących pierwszy urząd w kapitule płockiej¹¹.

Po usystematyzowaniu otrzymanych danych i podziale owych 43 prałatów na trzy grupy wiekowe, uzyskałem następujące dane:

Tabela 1

Grupy wiekowe prałatów płockich w momencie otrzymania pierwszej prałatury

Grupa wiekowa	Liczba prałatów	% badanych prałatów
I do 30 lat	15	35
II od 30 - 50 lat	24	56
III pow. 50 lat	4	9
Razem	43	100

Z tabeli wyraźnie wynika, że najwięcej prałatów obejmowało urząd w kapitule płockiej w przedziale wiekowym od 30 do 50 lat. Mniejsza była liczba prałatów, którzy otrzymywali swoją pierwszą prałaturę w wieku do 30 lat. Zdecydowanie zaś najmniejszą grupę — zaledwie

⁹ Jedynie w przypadku dwóch prałatów płockich z okresu XIV — poł. XV w. źródła stosunkowo precyzyjnie, ale też pośrednio informują o ich roku urodzenia. Maciej s. Andrzeja ze Zgliczyna h. Pobóg na procesie polsko-krzyżackim w 1422 r. zeznał, iż miał ok. 60 lat (urodził się ok. 1362 r.), natomiast Mroczek s. Bogusława z Grąbca h. Bolesta, na tym samym procesie określił swój wiek na ok. 70 lat (urodził się ok. 1352 r.). *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, t. 2, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1892, s. 214, 221.

¹⁰ W. Góralski, *Kapituła katedralna w Płocku XII - XVI w.*, Płock 1979, s. 106. Oczywiście, znane mi są niekiedy odstępstwa od tej zasady, zwłaszcza w przypadku obejmowania beneficjów kościelnych przez przedstawicieli dynastii książęcych.

¹¹ Z braku miejsca wymienię jedynie przykładowo kilka osób, które prałatury uzyskały jako pierwszy urząd w kapitule oraz przybliżony wiek w momencie ich objęcia: Abraham s. Abrahama z Nowego Dworu, dziekania, ok. 30 lat; Andrzej z Łuczyc, kantoria, ok. 55 lat; Dzierław s. Mieciawa z Głowczyna, prepozytura, ok. 40 lat; Jakub s. Jaszczolda z Mrzewa, kustodia, ok. 40 lat, Jan s. Stanisława z Koskowa, kancelaria, ok. 40 lat; Maciej s. Falisława z Leksyna, scholasteria, ok. 45 lat; Paweł s. Wisława z Nasierowa, kancelaria, ok. 50 lat.

4 osoby — stanowili prałaci, którzy uzyskali pierwszą, a tym samym (co potwierdza się we wszystkich czterech przypadkach) jedyną prałaturę w kapitule plockiej w wieku powyżej 50 lat.

II. Pochodzenie terytorialne

Na wstępie należy przyjąć zastrzeżenie, iż niejednokrotnie trudno jednoznacznie określić owo pochodzenie terytorialne. W wielu przypadkach trzeba wziąć pod uwagę rozmieszczenie dóbr możliwych rodzin w wielu dzielnicach. Mogą też w grę wchodzić osoby, które wywodziły się z innej dzielnicy, natomiast na Mazowsze przybyły później i osiadły tam na jakichś dobrach zakupionych lub zamienionych. Niemniej jednak takie zestawienie pokazuje przynajmniej, z jakimi dzielnicami prałaci, a także kanonicy plocky byli najbardziej związani oraz gdzie posiadali największe dobra rodzinne. Spośród grupy 80 prałatów, działających w interesującym mnie okresie w kapitule plockiej, pochodzenie terytorialne znane jest dla 56 osób. Stanowi to 70% wszystkich prałatów, którzy piastowali urzędy w kapitule plockiej.

Szczegółowe badania wykazały, iż najwięcej prałatów wywodziło się z dzielnicy, w której funkcjonowała kapituła, tj. z Mazowsza. Z miejscowości położonych w tej dzielnicy pisało się dowodnie aż 41 osób (51%). Ze wszystkich pozostałych dzielnic pochodziło już tylko 15 osób, tj. 19%. Spośród 15 prałatów 6 pochodziło z Wielkopolski, 3 z Kujaw, 2 z ziemi sieradzkiej i po 1 osobie z Małopolski, Pomorza, ziemi łęczyckiej i ziemi dobrzyńskiej. Nie jest natomiast znane pochodzenie terytorialne 24 prałatów (30%) głównie tych, którzy działali w kapitule w XIV w. (21 osób). Wynika to bez wątpienia ze stanu zachowania bazy źródłowej o wiele bogatszej i pełniejszej dla 1 poł. XV niż dla XIV w.¹²

Z kolei pochodzenie terytorialne kanoników plockich jest znane dla 117 osób, co stanowi 53% wszystkich badanych kanoników. Zdecydowanie najwięcej — podobnie jak prałatów — wywodziło się z Mazowsza, gdyż aż 73 osoby (62% tych kanoników, których pochodzenie terytorialne jest znane). Ze wszystkich pozostałych dzielnic wywodziło się już tylko 44 kanoników (38%), w tym 11 z Wielkopolski, 9 z ziemi dobrzyńskiej, 7 z ziemi sieradzkiej, po 6 z Małopolski i Kujaw, 4 z ziemi łęczyckiej i 1 z ziemi chełmińskiej¹³.

¹² Chodzi tutaj głównie o osoby, które w źródłach określone są wyłącznie za pomocą imienia. Tak jest w przypadku Czambora, który prepozyturę plocką objął między 27 VI 1375 a 2 V 1376, utracił natomiast ten urząd między 9 IX 1376 a 30 V 1378 r. ADP, *Zbiór dokumentów XIV - XV w. zebranych z akt oficjalatu plockiego i pultuskiego z XVI - XVIII w.* (maszynopis sporządzony przez T. Zebrowskiego, dalej: *Zbiór dokumentów XIV - XV w.*), dokumenty bez numerów, pod określonymi datami; czy Jacka scholastyka plockiego co najmniej w latach 1339 a 1357. *Kodeks dyplomatyczny księstwa mazowieckiego* (dalej: KDKMaz.), wyd. T. Lubomirski, Warszawa 1863, nr 62, 78.

¹³ Zob. A. Radziwiński, Kapituła katedralna plocka (masz. pracy dokt.).

Zdecydowanie więc w XIV i pierwszej połowie XV w. przeważają w kapitule plockiej Mazowszanie, których jest 114, co stanowi aż 66% tych członków kapituły, których pochodzenie terytorialne jest znane. Z innych dzielnic pochodziło 59 prałatów i kanoników (34%), przy czym najwięcej z Wielkopolski, ziemi dobrzyńskiej, Kujaw i ziemi sieradzkiej. Warto na koniec dodać, że dwie osoby działające w tym okresie w kapitule plockiej wywodziły się z dzielnic znajdujących się poza granicami ówczesnego Królestwa Polskiego. Jakub archidiakon dobrzyński w latach 1442 - 1455 pisał się z Kłodawy na Pomorzu, natomiast Szymon Luterberg, kanonik plocki w latach 1385 - 1401 był mieszczaninem toruńskim — wywodził się więc z ziemi chełmińskiej¹⁴.

III. Przynależność rodowa

W skład kapituły plockiej w XIV i 1. poł. XV w. wchodziło czterech przedstawicieli dynastii książęcych, trzech należący do Piastów mazowieckich (Henryk syn Siemowita III, Aleksander syn Siemowita IV i Mikołaj nieślubny syn Siemowita IV), jeden do książąt litewsko-ruskich (Janusz Hurkovic)¹⁵. Jedna osoba należała do grupy tzw. szlachty-mie-

¹⁴ Jakub z Kłodawy objął archidiakoniat dobrzyński po Nasięgniewie z Sulkowa, h. Rola między 9 IX 1441 a 7 II 1442 r. Zmarł natomiast — według kalendarza plockiego — 22 VII 1455 r. (Rkp. Mąk., nr 69; Zbiór dokumentów XIV-XV w., dok. bez numeru (z 7 II 1442 r.); Calendarium Plocense, wyd. W. Kętrzyński, MPH, t. 5, Lwów 1888, s. 454. Z kolei Szymon Luterberg oprócz kanonii plockiej był plebanem św. Jakuba w Nowym Mieście Toruniu i subkolektorem papieskim w Chełmnie i diecezji chełmińskiej. Posiadał on ponadto kościół św. Zbawiciela w Dobrym Mieście i św. Piotra w Kruszwicy (Zbiór dokumentów XIV-XV w., dok. bez numeru z 20 VII 1387 r.), KDKMaz., nr 112, Repertorium Germanicum (dalej: RG), t. 1, wyd. E. Goller, t. 2, wyd. G. Tellenbach, t. 3, wyd. U. Kuhne, t. 4, wyd. K. A. Fink, Berlin 1916 - 1958, t. 2, kol. 1049).

¹⁵ Henryk s. Siemowita III był prepozytem plockim w latach 1384 - 1390, a następnie w latach 1390 - 1392/3 biskupem plockim (ADP., perg. nr 89; KDKMaz., nr 116; Codex Diplomaticus Prussicus, t. 2 - 6, wyd. J. Voigt, Königsberg 1848 - 1861, t. 4, nr 23; K. Jasiński, Henryk Siemowitowic i jego żona Ryngalla, w: Słowianie w dziejach Europy, Poznań 1973, s. 161, przyp. 11). Aleksander s. Siemowita IV 20 VII 1409 r. uzyskał prowinzję na prepozyturę plocką, której jednak ostatecznie nie objął (piastował ją Dzierśław z Główcyna h. Awdaniec, który toczył o nią spór z Aleksandrem, zakończony porażką tego ostatniego). Natomiast między 2 II 1417 a 15 IV 1420 r. po śmierci Kielcza z Główcyna h. Awdaniec, Aleksander został kanonikiem plockim, z której to kanonii zrezygnował dopiero po uzyskaniu nominacji na biskupstwo trydenckie, tj. po 20 X 1423 r. (Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi prehussitici et hussitici illustrantia, wyd. J. Eršil, Praga 1980, nr 391; Zbiór dokumentów i listów miasta Plocka, t. 1, wyd. S. M. Szacherska, Warszawa 1975, nr 93; RG, t. 4, kol. 66). Mikołaj nieślubny syn Siemowita IV był kanonikiem łączycykiem (1383), natomiast 15 II 1404 r. jako kanonik plocki prowadził spór w konsystorzu gnieźnieńskim z Dzierśławem z Główcyna o kanonię plocką. W roku później przed 29 I 1405 r. Mikołaj rzekł się tej kanonii (TR, 8494, nr 76; Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Gnieźnieńska księga konsystorska, t. 1, k. 17; Statuta ecclesiae collegiatae Lanciciensis, wyd. B. Ulanowski, Archiwum Komisji Prawniczej AU, t. 5 (1897), s. 532 - 534). Janusz Hurkovic był dziekanem plockim w latach 1446 - 1476 (Acta capitulorum Cracoviensis et Plocensis selecta (1438 - 1523; 1438 - 1525), wyd. B. Ulanowski, Archiwum Komisji Historycznej AU, t. 6 (1891), nr 366, 367, 441, 446)

szczan (Jan Pielgrzymowic)¹⁶, 10 zaś do stanu mieszczańskiego — byli to wyłącznie kanonicy.

Sylwetki czterech mieszczan piastujących kanonie w kapitule plockiej w XIV w. (tj. Guntera z Brześcia, Gabriela z Poznania, Mikołaja s. Roberta z Radomska i Mikołaja Strosberga) omówiłem w innym miejscu¹⁷. Obecnie po gruntownych badaniach duchowieństwa plockiego należy uzupełnić grupą mieszczan w kapitule o Budzisława z Krakowa, Andrzeja s. Bartłomieja z Pułtuska, Jana Rusina z Mszczonowa oraz Szymona Luterberga z Torunia (działał także na początku XV w.). Natomiast na 1 poł. XV w. przypadła działalność następujących mieszczan-kanoników: Jakuba z Piotrkowa i Jakuba s. Franciszka z Płocka¹⁸.

Do rodów rycerskich należało łącznie 141 członków kapituły plockiej, co stanowi 47⁰/₁₀₀ prałatów i kanoników występujących w badanym okresie. Należeli oni łącznie do 46 rodów rycerskich. Najliczniej były reprezentowane w kapitule następujące: Prawdziców — 12 prałatów i kanoników, Bolesciców-Jastrzębców-Łazęków — 10, Pomianów — 9, Dołęgów i Lubiczów — po 8, Rogalów — 7, Gozdawów, Pobogów, Pałuków i Pierzchałów — po 6 prałatów i kanoników. Natomiast 6 przedstawicieli rodu Prusów osiągnęło w kapitule plockiej kanonie.

Związki istniejące między przynależnością do określonych rodów rycerskich a karierą kościelną w Płocku przedstawiłem szczegółowo na przykładzie karier prałatów i kanoników należących do rodu Dołęgów. Zestawienie bowiem kolejnych prałatur i kanonii, kościołów parafialnych czy innych beneficjów (np. o kanonię plocką po rezygnacji Stanisława s. Stanisława zw. Grad starał się — uzyskując prowizję — Jan Borsza s. Windzina z Galomina. Ów Jan czynił starania o objęcie kanonii włocławskiej wakującej po śmierci Świętosława s. Świętosława z Łegu; prowizję na kanonię włocławską po rezygnacji Pawła Włodkowica uzyskał Jan s. Stanisława z Koskowa, po nim objął on także kanonię kruszwicką; także prepozytura w kolegiacie św. Michała w Płocku po śmierci Jana z Koskowa przeszła w ręce Mikołaja Dołęgi, jego współrodowca; nawet wieś prestymonialną Popowino — po rezygnacji Jana Borszy — objął w użytkowanie Mikołaj Dołęga) wskazuje wyraźnie na ich kolejne

¹⁶ S. M. Szacherska (*Wójtowie dziedziczeni Starej Warszawy w XV i XVI w.*, w: *Spółeczeństwo Polski Średniowiecznej*, t. 1, red. S. K. Kuczyński, Warszawa 1981, s. 300-301) skłania się raczej ku szlacheckiemu pochodzeniu Pielgrzymowiców, jednak ostatecznie pozostawia sprawę otwartą.

¹⁷ Zob. A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej w Płocku w XIV w.*, s. 195-199.

¹⁸ Jakub s. Paszka z Piotrkowa wystąpił po raz pierwszy jako kanonik gracyjny plocki 30 IX 1414 r., natomiast jako kanonik prebendalny 9 IX 1422 r. Kanonikiem plockim pozostał do śmierci, która nastąpiła — według kalendarza plockiego — 22 II 1445 r. (ADP, perg. nr 153, 183; *Calendarium Plocense*, s. 417). Jakub s. Franciszka z Płocka był początkowo wikariuszem katedry plockiej (pierwsze wystąpienie 3 XI 1434), następnie został mianowany przez biskupa Pawła Giżyckiego kanonikiem gracyjnym 9 IX 1441 r. Z kolei uzyskał kanonię prebendalną, którą posiadał co najmniej do 26 I 1453 r. (ADP, *Acta Episcopalia*, t. 1, k. 69; ADP, perg. nr 218; Rkp. Mąk., nr 86).

obejmowanie przez współrodowców¹⁹. Omówiłem już także — częściowo — krąg Prawdzców działających w kapitule w XIV w., zwłaszcza systematyczną karierę Mikołaja Sówki (starszego) oraz Stanisława i Dobiesława z Gólczewa, którzy byli kolejnymi biskupami płockimi po wcześniejszej działalności w kapitule katedralnej²⁰. Obecnie chciałbym skorygować i uzupełnić przedstawione wówczas informacje, co przyczyni się do lepszego zilustrowania zależności, jaka istniała między przynależnością do rodu Prawdzców i karierą w kapitule płockiej.

Otóż w 1. poł. XIV w. karierę urzędniczą w kapitule rozpoczyna tylko jeden przedstawiciel tego rodu — Mikołaj Sówka (starszy), który osiąga kolejno: archidiaconat dobrzyński, kustodię, kantorę, wieńcząc swoją karierę kościelną objęciem biskupstwa płockiego. Pod koniec rządów Mikołaja nad diecezją płocką karierę urzędniczą rozpoczyna Dobiesław Sówka z Gólczewa, jego brat stryjeczny (a nie rodzony, jak sądziłem uprzednio). Obejmuje on początkowo archidiaconat dobrzyński, aby następnie — już w okresie zasiadania na biskupstwie płockim przez brata Stanisława — objąć dziekanę i prepozyturę. W 2. poł. XIV w. działał także Mikołaj Sówka (młodszy) — różny od swego imiennika biskupa, zapewne jego bratanek — który w okresie działalności biskupa Stanisława otrzymał kanonię, a następnie archidiaconat dobrzyński. Objęcie biskupstwa płockiego przez Dobiesława przyczyniło się do awansu Mikołaja na scholasterię. W tym okresie, tj. w 2. poł. XIV w., rozpoczęli działalność urzędniczą w kapitule jeszcze dwaj Prawdzice: Andrzej archidiacon płocki oraz Dadźbóg s. Nasięgniewa ze Szczawina piastujący tylko kantorę. Natomiast trzech prałatów, którzy należeli do rodu Prawdzców, objęło prałatury w kapitule w 1. poł. XV w. Byli to: prepozyt Sasin s. Sasina z Trębek, kantor Tomasz s. Piotra z Trębek oraz archidiacon dobrzyński Stanisław s. Nasięgniewa ze Szczawina.

Kanonię w Płocku piastowali następujący Prawdzice: w 1. poł. XIV w. Stanisław Sówka z Gólczewa, w 1. poł. XV w. Andrzej s. Andrzeja z Gólczewa i Zakrzewa, Krystyn z Nieborowa i Paweł s. Pawła z Gólymina. Wśród przedstawicieli tego rodu należy odnotować dwa kręgi rodzinne. Pierwszy stanowili: Stanisław i Dobiesław z Gólczewa synowie Jana Sowca z Brochowa, kasztelana dobrzyńskiego. Ich bratem stryjecznym był Mikołaj Sówka (starszy). Z kolei bratankiem tego Mikołaja był Mikołaj Sówka (młodszy). Natomiast bratankami Dobiesława i Stanisława byli Dadźbóg i Stanisław synowie Nasięgniewa ze Szczawina. Krewnym Gólczewskich był też niewątpliwie Andrzej z Gólczewa i Zakrzewa. Do drugiego kręgu rodzinnego zaliczyłbym Sasina s. Sasina

¹⁹ Biblioteka PAN w Krakowie, Regesty suplik Eugeniusza IV, s. 29; TR, 8471, s. 15, 44; Regesty polskie Eugeniusza IV opr. przez I. Sułkowską-Kurasiową i Ś. Kurasia (maszynopis), s. 13, 51; RG, t. 3, kol. 69.

²⁰ Por. T. Zebrowski, *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976, s. 40-44, gdzie jednak ich wcześniejsza kariera w kapitule została omówiona dosyć pobieżnie.

z Trębek oraz Tomasza s. Piotra z Trębek, zapewne brata stryjecznego Sasina²¹. Z całą pewnością więc powiązania rodzinne decydowały o stałej praktycznie — w XIV i 1. poł. XV w. — obecności Prawdziców na urzędach i kanoniach w kapitule plockiej.

IV. Studia i wykształcenie

W XIV i 1. poł. XV w. studiowało 77 członków kapituły plockiej, co stanowi 26^{0/0} wszystkich prałatów i kanoników działających w badanym okresie. W 1. poł. XIV w. studiowało 7 osób (2^{0/0}), w 2. poł. XIV w. liczba ta wzrosła do 20 (7^{0/0}), aby osiągnąć w 1. poł. XV w. 50 prałatów i kanoników, co stanowi już 17^{0/0}. 37 prałatów i kanoników uzyskało tytuł naukowy. I tak: bakałarza sztuk — 11 osób, magistra — 17, doktora dekretów — 8, doktora medycyny — 1 osoba.

W 1. poł. XIV w. członkowie kapituły plockiej studiowali na uniwersytetach zagranicznych w Paryżu, Bolonii, w 2. poł. XIV w. prawie wyłącznie w Pradze, natomiast w 1. poł. XV w. głównie w Krakowie. Ogółem w XIV i 1. poł. XV w. 36 prałatów i kanoników plockich studiowało w Krakowie (43^{0/0}), 24 w Pradze (30^{0/0}), 7 w Bolonii (8^{0/0}), 3 w Padwie (4^{0/0}), 2 w Paryżu (2^{0/0}) oraz 1 we Florencji i 1 w Rzymie. Miejsce studiów 9 członków kapituły plockiej — mimo uzyskania przez nich stopnia uniwersyteckiego — nie jest znane. Zdecydowaną większość spośród studiujących prałatów plockich, 32 osoby na 38, najpierw pobierała naukę na uniwersytetach, a dopiero później obejmowała prałatury w kapitule plockiej. Studia stanowiły więc punkt wyjścia kariery urzędniczej w kapitule. Warto także dodać, iż stosunkowo najbardziej wykształconymi prałatami plockimi — chodzi o stosunek studiujących do ogólnej liczby — byli scholastycy (60^{0/0}), archidiaconi plockcy (56^{0/0}) i kanclerze (54^{0/0}). Wykształcenie odgrywało więc znaczną rolę przy obejmowaniu urzędów, których piastowanie związane było z posiadaniem fachowego przygotowania²².

V. Kumulacja beneficjów — działalność w Płocku punktem wyjścia dalszej kariery kościelnej?

Problem ten należy rozpatrzyć począwszy od syntetycznego przedstawienia karier — oddzielnie osób piastujących prałatury w kapitule

²¹ Tomasz rozpoczął karierę kościelną w Płocku po objęciu przez Sasina prepozytury plockiej (zob. przyp. 7). Obejmował kolejno: wikarię wieczystą plocką (1423), kanonię kruszwicką, kościół parafialny w Trębkach (1423), kanonię plocką (1426) i kantorę plocką (1444). Tomasz był ponadto pełnomocnikiem Sasina w jego sporze z biskupem i kapitułą plocką wobec Stolicy Apostolskiej w sprawie zajęcia przez tegoż w 1420 r. 26 wsi kapituły plockiej (*Regesty Laterańskie Marcina V*, s. 64; TR, 8471, s. 265; ADP, perg. nr 188, 189, 215, J. Kłoczowski, *Biskup Jakub z Korzkwi i próba restauracji kościoła plockiego*, „Studia Plockie”, t. 3, 1975, s. 109).

²² Warto także dodać, iż stosunkowo najmniej wykształceni byli prałaci piastujący dwie najwyższe godności w kapitule, tj. dziekani (33^{0/0}) i prepozyci (37^{0/0}).

płockiej, oddzielnie zaś tylko kanonie. Należy więc odpowiedzieć na pytanie; w jakich kapitułach działali prałaci płoccy przed objęciem urzędu w kapitule płockiej? Czy prałatura uzyskana w Płocku stanowiła punkt wyjścia dalszej działalności w innych kapitułach, czy też była uwieńczeniem kariery danego prałata? Ogólnie na 80 prałatów płockich tylko dla 24 (30%) udało się ustalić wcześniejszą działalność w innych kapitułach katedralnych i kolegiackich. Przy tym późniejsi prałaci płoccy jedynie w 8 przypadkach piastowali prałatury w innych kapitułach — raczej w kolegiackich (5) niż w katedralnych (3). Dominuje tu zwłaszcza kapituła katedralna wrocławska, a ponadto kapituły kolegiackie w Kruszwicy, Warszawie, Kielcach, Krakowie i Łęczycy. Natomiast kanonie piastowali późniejsi prałaci płoccy na początku swojej kariery najczęściej w pobliskich kapitułach: katedralnej we Wrocławku i kolegiackiej w Kruszwicy.

Trzeba wreszcie odpowiedzieć na pytanie: czy uzyskane w kapitule płockiej prałatury stanowiły punkt wyjścia dalszej kariery kościelnej, polegającej na: 1) uzyskaniu prałatury w jednej ze znaczniejszych kapituł, 2) osiągnięciu biskupstwa płockiego. Otóż piastowanie tych prałatur nie ułatwiło w zdecydowanej większości przypadków zrobienia dalszej

Tabela 2

Wykaz prałatur i kanonii posiadanych przez prałatów płockich po utracie prałatury w Płocku

Imię prałata	Prałatura utracona w Płocku	Prałatury i kanonie posiadane po utracie prałatury w Płocku
1. Abraham z Nowego Dworu h. Nałęcz	dziekania	prepozytura krakowska i łączycka, kanonie: gnieźnieńska i poznańska
2. Bartłomiej	kustodia	prepozytura św. Michała w Płocku
3. Jakub z Morakowa h. Pałuka	kancelaria	kanonia łączycka
4. Jan	archidiakoniat dobrzyński	archidiakoniat wrocławski
5. Jan z Młodawina	archidiakoniat dobrzyński	kanonia wrocławska
6. Maciej h. Leszczyc	archidiakoniat płocki	scholasteria gnieźnieńska
7. Mikołaj z Niewiesza h. Pomian	archidiakoniat płocki	prepozytura kruszwicka, dziekania poznańska, kanonie: poznańska i gnieźnieńska
8. Paweł z Brudzenia h. Dołęga	scholasteria	scholasteria poznańska, kustodia krakowska, kanonie: krakowska i wrocławska
9. Paweł z Giżyc h. Gozdawa	archidiakoniat dobrzyński	scholasteria krakowska
10. Strogomir ze Zdziaru h. Gozdawa	prepozytura	prepozytura wieluńska

kariery. Znamy zaledwie 10 prałatów, którzy po utracie prałatury w Płocku bądź przechodzili na prałatury w innych kapitułach, bądź to posiadali tam tylko kanonie uzyskane już wcześniej (zob. tabela 2).

Z tabeli tej wynika, iż o rzeczywistych awansach można mówić najwyżej w przypadku 7 prałatów. Jeżeli chodzi zaś o uzyskanie przez prałatów biskupstwa płockiego (żaden bowiem z nich w okresie od pocz. XIV do końca 1. poł. XV w. nie osiadł na innym biskupstwie), to należy stwierdzić, iż aż 10 z nich osiągnęło tę godność. Były to następujące osoby: Jan h. Dołęga, Jan Abrahamowic h. Nałęcz, Florian z Kościelca h. Leszczyce, Klemens h. Pierzchała, Mikołaj Sówka (starszy) h. Prawdzic, Dobiesław Sówka z Gólczewa h. Prawdzic, Scibor z Radzymina h. Mościc, Henryk książę mazowiecki, Stanisław Pawłowski h. Pierzchała, Paweł z Giżyc h. Gozdawa. Z drugiej strony zaledwie 5 biskupów płockich w badanym okresie nie piastowało prałatury w kapitule płockiej. Byli to: Imisław Wroński h. Kościesza, Stanisław Sówka z Gólczewa h. Prawdzic, Maffiolus de Lumpugnano i Jakub z Korzkwi h. Syrokomla. Dwaj pierwsi byli jednak kanonikami płockimi.

Ogółem 40 prałatów płockich posiadało jeszcze inne beneficja: prałatury i kanonie w innych kapitułach, kościoły parafialne, altarie w kościołach katedralnych i kolegiackich czy pensje ze stołu biskupiego. 22 prałatów kumulowało urząd w kapitule ze stanowiskiem plebana kościoła parafialnego. Natomiast 40 prałatów (50%) nie posiadało innych beneficjów poza prałaturą lub prałaturą i kanonią w kapitule płockiej. Wśród osób, które piastowały znaczną liczbę beneficjów kościelnych w połączeniu z prałaturą w Płocku należy wymienić:

— Jana Borszę s. Windzina z Galomina h. Dołęga, który piastował dziekanie płocką, kanonie: płocką, gnieźnieńską, kruszwicką, włocławską, kościół parafialny w Szreńsku i pobierał pensję ze stołu biskupa płockiego;

— Jana s. Stanisława z Koskowa h. Dołęga, posiadającego obok kancelarii płockiej prepozyturę w kolegiacie św. Michała w Płocku, kanonie: płocką, krakowską, włocławską i kruszwicką;

— Mikołaja s. Chebdy z Niewiesza h. Pomian — archidiacon płocki, prepozyt kruszwicki oraz kanonik: płocki, krakowski, włocławski, kruszwicki.

Z grupy kanoników płockich jedynie 75 kumulowało to beneficjum z prałaturami i kanoniami w innych kapitułach. Prałatury piastowali oni w 15 kapitułach — 4 katedralnych i 11 kolegiackich. Najczęściej uzyskiwali godności w dwóch kapitułach: gnieźnieńskiej i włocławskiej. Oczywiście, są to dane z punktu widzenia osoby badającej ów problem od strony kapituły płockiej. Równie dobrze można by stwierdzić, że wysocy prałaci w kapitułach gnieźnieńskiej i włocławskiej stosunkowo często łączyli swoją prałaturę z kanonią w Płocku. Kanonicy płoccy posiadali ponadto kanonie w 24 kapitułach — 10 katedralnych i 14 kolegiac-

kich. Spośród kapituł katedralnych najczęściej byli oni kanonikami w Poznaniu, Gnieźnie, Włocławku i Krakowie. Członkami kapituł kolegiackich byli natomiast najczęściej w Kruszwicy, Łęczycy i Płocku (św. Michał). Często było także łączenie przez kanoników płockich tychże beneficjów z funkcjami plebanów kościołów parafialnych. Na 219 kanoników 68 (31%) było ponadto plebanami. Jako przykład kumulacji beneficjów przez kanoników płockich można wymienić Stanisława Sówkę z Gólczewa h. Prawdzic, który piastował następujące beneficja: kanonie w Płocku, Łęczycy, Włocławku, Chełmnie, Kruszwicy oraz kościół parafialny w Kaszczorku. Później zaś otrzymał kolejno archidiaconat i scholasterię włocławską.

W 1. poł. XIV w. do osób gromadzących liczne beneficja kościelne należy zaliczyć: Macieja z Gołańczy h. Pałuka, Mikołaja z Radomska, Sędziwoja z Wąsoszy h. Pałuka, Trzebiesława z Trłąga, Wojciecha z Łekna h. Pałuka czy Zbyluta z Wąsoszy h. Pałuka. W 2. poł. XIV i na początku XV w. znaczną liczbę beneficjów kumulowali: Jan s. Jałbrzyka z Niewiesza h. Pomian, Jarand z Bełszewa h. Pomian i Mikołaj Strosberg.

Zjawisko kumulacji beneficjów osiągnęło swoje apogeum w 1. poł. XV w. Wśród prawdziwych „łowców prebend” należy wymienić: Stanisława, Mikołaja i Jana s. Chebdy z Niewiesza h. Pomian, Andrzeja z Gosławic h. Godzięba i Piotra Pieskowskiego h. Łazęka.

Ogólnie należy stwierdzić, iż kariera urzędnicza w kapitule płockiej w znacznej większości przypadków otwierała drogę do dalszej kariery kościelnej. Nie zmienia to jednak faktu, iż zarówno prałaci, jak i kanonicy płocky kumulowali liczne beneficja kościelne, także w znaczących kapitułach katedralnych²¹.

VI. Ciągi awansów w kapitule płockiej w XIV i poł. XV w. — tendencje i prawidłowości

Jest rzeczą charakterystyczną, że o ile w 1. poł. XIV w. spotykamy w kapitule płockiej stosunkowo jeszcze liczne awanse prałatów z urzędu na urząd, to już pod koniec XIV w., a zwłaszcza w 1. poł. XV w. tendencja ta zanika prawie zupełnie. To znaczy, że po śmierci kogoś z prałatów lub jego awansie na wyższy urząd w hierarchii rzadko awansuje któryś z niższych prałatów na wyższe stanowisko, z reguły obejmował je jeden z kanoników płockich nie posiadający prałatury. Niewątpliwie duży wpływ na to miało zjawisko rozszerzającej się znacznie pod koniec XIV i w 1. poł. XV w. prowizji i ekspektatyw papieskich. Powodowało ono przy okazji liczne spory pomiędzy osobami ubiegającymi się o objęcie co bardziej intratnych prałatur. Można tu zaliczyć na

²¹ Szczegółowe dane wraz z całą dokumentacją znajdują się w cytowanej wyżej pracy doktorskiej.

przykład spory: o prepozyturę płocką między Zygmuntem z Giżyc i Ściorem z Belska (starszym), o dziekanie między Januszem Hurkowicem a Florianem z Drozdowa, o scholasterię między Gotardem z Gurby i Pawłem z Giżyc, o kantorę między Stanisławem z Głównicy i Stanisławem z Bramek, o kancelarię między Jakubem z Morakowa i Pawłem z Nasierowa.

Długie ciągi awansów są w kapitule płockiej w całym okresie XIV do poł. XV w. bardzo nieliczne. W zdecydowanej większości przypadków można zaobserwować zmiany zaledwie na dwóch, a najczęściej tylko na jednej prałaturze. Na trzech prałaturach (i więcej) zaobserwowano zmiany jedynie w 1. poł. XIV i na początku 2. poł. XIV w. W późniejszym natomiast okresie podobne zmiany można zaobserwować tylko na dwóch prałaturach — ogółem w 7 przypadkach. We wszystkich pozostałych, w wyniku śmierci prałata, objęcia biskupstwa płockiego lub odejścia z kapituły, wakującą prałaturę obejmuje osoba, która jeszcze do tej pory nie sprawowała żadnego urzędu. W związku z tym na 80 prałatów płockich w okresie XIV — poł. XV w. jedynie 20 (25^{0/0}) piastowało w kapitule więcej niż jedną prałaturę. Pozostałych 60 prałatów (75^{0/0}) sprawowało tylko jeden urząd w Płocku.

Wśród 20 prałatów awansujących w hierarchii jedynie 6 awansowało trzykrotnie z urzędu na urząd. Pozostałych 14 prałatów płockich z tej grupy posiadało jedynie 2 prałatury. Co ciekawe i charakterystyczne, z tych 6 prałatów, którzy posiadali kolejno aż 3 prałatury, 3 działało w 1. poł. XIV w., 2 rozpoczęło karierę w 1. poł. XIV w., kończąc ją w 2. poł. XIV w., 1 zaś działał w kapitule w 2. poł. XIV w. Ogólnie natomiast z całej grupy 20 prałatów, którzy obejmowali przynajmniej 2 prałatury w kapitule, w 1. poł. XIV i na przełomie 1. i 2. poł. XIV w. działało aż 11 (60^{0/0}), w 2. poł. XIV w. 4 prałatów (15^{0/0}) i w 1. oraz na początku 2. poł. XV w. 5 prałatów (25^{0/0}). Potwierdza to wcześniejsze twierdzenie, że ciągi awansów występowały w kapitule płockiej głównie w 1. poł. XIV w. i zanikały w okresie 2. poł. XIV i 1. poł. XV w.²⁴

Wnioski

1. W XIV i 1. poł. XV w. prałatury i kanonie w kapitule płockiej piastowało łącznie 299 osób.

2. Pierwszą prałaturę w kapitule obejmowały osoby będące najczęściej w wieku od 30 do 50 lat.

²⁴ Najliczniesz zmianą na urzędach w kapitule płockiej miała miejsce między 24 IX 1329 a 2 II 1333 r. po śmierci scholastyka Wojciecha. Zmieniona została wówczas obsada 5 prałatur; scholasterii archidiaconatu płockiego, kantorii, kustodii i archidiaconatu dobrzyńskiego. Archiwum Główne Akt Dawnych, perg. nr 2337; *Preussisches Urkundenbuch*, t. 1 - 5, wyd. M. Hein, E. Maschke, H. Koeppen, Królewiec—Marburg 1909 - 1969, t. 2, nr 772.

3. Karierę w kapitule płockiej robiły osoby pochodzące głównie z Mazowsza.

4. Urzędy w kapitule piastowali wyłącznie szlachetnie urodzeni oraz przedstawiciele dynastii książęcych. Działalność mieszczan nie wykraczała poza obejmowanie zwykłych kanonii.

5. Najliczniej byli reprezentowani przedstawiciele następujących rodów rycerskich: Prawdziców, Boleszciców-Jastrzębców-Łazeków, Leszczyków, Pomianów, Dołęgów, Lubiczów, Rogalów, Pobogów, Pałuków, Pierzchałów i Prusów. Istnieje udowodniony związek między przynależnością do możliwych rodów rycerskich a karierą w kapitule płockiej w XIV i 1. poł. XV w.

6. Zdobyte wykształcenie na poziomie uniwersyteckim otwierało drogę do kariery urzędniczej w kapitule płockiej dla zdecydowanej większości prałatów.

7. Prałatury uzyskane w kapitule płockiej nie stwarzały możliwości zrobienia dalszej kariery kościelnej w innych kapitułach katedralnych.

8. Prałaci i kanonicy płocki najczęściej kumulowali beneficjum w Płocku z prałaturami i kanoniami głównie w kapitułach: włocławskiej, gnieźnieńskiej i kruszwickiej.

9. Ciągi awansów w kapitule zaczęły zanikać w 2. poł. XIV w. w wyniku rozszerzającego się zjawiska prowizji i ekspektatyw papieskich.